

Mathia Károly

(1902–1961)

Az életrajzi írás Mathia Károlynak, a rendkívül nagy tudású, szerény, a munkája iránt elkötelezett embernek állít emléket, akinek az értékmegőrzés, az értékrementés, a hagyományok továbbvitele, a nyitottság és a megújulás voltak élete vezérlő elvei. Életének legfontosabb állomásait a kőszegi magyar királyi Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet, a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia, Kodály Zoltán és a népzene kutatás, valamint a Magyar Kegyes Tanítórend Budapesti Általános Iskolája és Gimnáziuma jelentették. A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia tanáraként a modern katonapedagógia és az akadémia szellemi életének meghatározó egyénisége volt.

Mathia Károly a Budapesti Tudományegyetemen végzett magyar–történelem–latin szakon (1919–1923), ezzel párhuzamosan a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakára is járt. Az egyetem elvégzése után először a budai Érseki Katolikus Gimnáziumban, az úgynevezett Rákócziánumban (1924–1928) tanított. Pályafutásának a következő állomása a kőszegi magyar királyi Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet, és végül a magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia volt. A második világháború végén, 1945. április 21-én Franciaország területén amerikai hadifogságba esett. Hazaérkezése után, 1947 elejétől a Magyar Kegyes Tanítórend Budapesti Általános Iskolájában és Gimnáziumában tanított magyart, latint, történelmet, angolt, és vezette az oktatási intézmény zenekarát.

A kezdetek, a család és a tanulmányok

Mathia Károly Tivadar Nagykanizsán született 1902. január 13-án. Édesapja, Mathea Károly Mihály ismert és elismert fényképésszmester volt, aki 1861-ben született Eperjesen. A család eredeti neve Mathia volt, de egy anyakönyvi elírás miatt apját Mathea néven jegyezték be. Ő 1925-ben vette fel a család eredeti nevét, és egész életében ezt használta. Az édesapja 1895 májusában Uher Ödöntől vette át a fényképésszműtermet Nagykanizsán. 1900 februárjában, 39 éves korában feleségül vette a nála asszisztensként dolgozó 19 éves Nagy Mária Gizellát. A jómódú polgári családban három gyerek született, 1900. november 1-jén Mathia Károly nővére, Mária, 1906-ban az öccse, Elemér, aki 1915. február 15-én járványos agyhártyagyulladásban meghalt. Nővére a kanizsai Polgári Leányiskola elvégzése után a pozsonyi Felső Kereskedelmi Iskolában érettségizett. 1922. október 26-én feleségül ment Abay (Neubauer) Gyula Károly jogász-közgazdászhoz.

A jómódú család gondos nevelést biztosított a gyermekeknek, idegen nyelveket tanultak, s korán kezdtek zenélni is. Károly első hangszer a hegedű volt, majd zongorázni tanult. A gimnáziumi tanulmányait a nagykanizsai Piarista Gimnáziumban végezte, ahol már ekkor megmutatkozott a zenei tehetsége és szervezőkészsége, 14-15 éves korában piarista diáktársaiból zenekart alakított, és a házi hangversenyeken maga vezényelte az együttesét. Az iskola 1916–1917. és 1917–1918. évi értesítője szerint az iskolai rendezvényeken rendszeresen zongorázott, Tompa Mihály születésének 100. évfordulóján a költő versét vonósnégyesre és férfikarra átírta, az intézet ifjúsági önképzőkörének, a Gyakorló Iskola tisztikarának könyvtárosává választották. Az ekkor induló cserkészmozgalom egyik legtevékenyebb szervezője volt. A gimnáziumban 1919. szeptember 1–3. között, nehéz tanévet követően (influenzajárvány és a protárdiktatúra) jeles eredménnyel érettségizett.

A középiskolai tanulmányai befejezése után, 1919 szeptemberében beiratkozott a Budapesti Tudományegyetem Bölcsészeti Karára, magyar és történelem szakon tanult, majd később harmadik szakként felvette a latint is. Bekerült a Báró Eötvös József Collegiumba, amelyet az angol szeniori rendszer, valamint a párizsi École Normale Supérieure mintájára hoztak létre annak érdekében, hogy a tehetséges tanárjelöltek tudományos elmélyülését elősegítsék. A kollégium gazdag könyvtárral rendelkezett, és nyelvtanulási lehetőséget biztosított a hallgatók számára, emellett az volt a legfőbb célkitűzés, hogy szaktanárok vezetésével és bevonásával a hallgatók egyetemi képzését is kiegészítsék.

1920-ban Mathia Károly másodéves hallgatóként beiratkozott a Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés tanszakára, Siklós Albert osztályába. 1921-ben, miután Kodály Zoltán zenetudós visszatért a Zeneművészeti Főiskolára, nála folytatta tanulmányait. Szorgalma és hihetetlen teherbírása már ekkor megmutatkozott, párhuzamosan tanult és végzett két egyetemen. 1923 júniusában bölcsészdoktorként, háromszakos tanári diplomával (magyar, történelem, latin) és zeneszerzői oklevéllel rendelkezett. Végzés után ösztöndíjjal 1926-ban a londoni, majd 1939-ben a perugiai egyetemre járt, és mélyítette el angol és olasz nyelvtudását.

A nyugdíjba beszámítható négy év polgári szolgálatot tanárként, az állami alkalmazottak, valamint azok özvegyeinek és árváinak ellátásáról szóló 1912. évi LXV. törvénycikk 13. §-a alapján a budapesti II. kerületi Érseki Katolikus Reál-gimnáziumban teljesítette (1924–1928), ahol a cserkészcsapat vezetője és az iskolai ifjúsági énekkar vezetője is volt.

1928. január 1-jétől a vallás- és közoktatásügyi minisztérium az addigi helyettes tanári beosztását rendes tanárrá változtatta. Az iskolában történelmet, latint és angol nyelvet tanított, a Rákóczi Kollégiumban lakott ezen idő alatt. Mathia Károly az egyetemi Szent Imre Kör tiszteletbeli választmányi tagja, az országúti római katolikus egyházközség képviselő-testületi tagja volt. A Cserkészszövetség I. kerületi Intéző Bizottságának és tiszti vizsgabizottságának tagja, és tanulmányi felügyelő volt a Rákóczi Kollégiumban.

A kőszegi évek

1928-ban pályázat útján került a kőszegi magyar királyi Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézetbe, ahol rendkívüli szerződötetett tanárként alkalmazták. 1928. október 27-én rendes tényleges szolgálati kötelezettséggel esküt tett. 1929. június 7-ig a m. kir. 2. honvéd utászzászlóaljnál teljesítette a csapatszolgálatot, először karpaszományos utászként, majd címzetes őrzető és címzetes tizedes rendfokozatban. A m. kir. honvéd utász karpaszományos iskolában 1929. június 15-én kiváló eredménnyel teljesítette az elméleti vizsgát, ezt követően 1929. szeptember 18-án a szakaszparancsnoki gyakorlati vizsgát is kiválóan alkalmas eredménnyel tette le.

1929-től főhadnagyi rangban tanított a kőszegi Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézetben. Az iskola meghatározó tanáregyenisége volt, ahol magyar nyelvet és történelmet tanított, emellett az ének- és zeneoktatás feladatait is ellátta. Mathia Károly abszolút hallással és páratlan muzikalitással megáldott

kitűnő muzsikus volt. A katonai növendékeiből szimfonikus zenakart szervezett. Mindennap próbáltak, gyakoroltak, külön zenepavilont építtetett, a zenekar tagjait Szombathelyre és Budapestre vitte hangversenyekre. Életre szóló élményt adott nekik.

A rendkívül sokoldalú Mathia Károly az iskolai önképzőkör irodalmi, tudományos, ének- és zeneszakosztályának is a vezetője volt. Emellett részt vett a növendékek gyakorlati képzésében, kiképzésében és nevelésében, a kerékpáros csoport vezetője volt, és gyakorlati kiképzést is vezetett. A nevelőintézetben ünnepeket és rendezvényeket szervezett, az énekkar karnagya, a szimfonikus zenekar karmestere, a zeneoktatás (a növendékek hegedűn, gordonkán, zongorán és fúvós hangszereken való zenetanulásának) irányítója és vezetője volt, és a színházi szertár gondnoki teendőit is ellátta. Az iskolában kiváló volt az oktatás, korszerű a nevelés, jó volt a közérzet, ez Mathia Károly kivételes tanáregyéniségének is köszönhető volt. Az iskola indulója is Mathia Károly szerzeménye, amelyet Kozma Andor költő, műfordító szövegére komponált:

„Hunyadi Mátyás e királyi név,
Emelje most fel mindnyájunk szívét.
Példát e név a múltból ad nekünk,
Hogy a jövőért bizva küzdhetünk.
Mert az igazság, ész, erős a rend,
Nagy-Magyarországot terem.”

Olaszul is kiválóan beszélő tanárként elkísérte a 350 főnyi növendékcsoportot 1933. szeptember 2–16. között az olaszországi útra. A küldöttség a három reáliskolai nevelőintézet (Kőszeg, Sopron, Pécs) legkiválóbb növendékeiből tevődött össze. Az utazás az olasz avantgardisták és balillák magyarországi látogatásainak viszonzása volt, akik korábban két alkalommal jártak Magyarországon. Először 1932. július 21. – augusztus 2. között, amikor a változatos program keretében Balatonlellén töltöttek öt napot, majd ellátogattak a kenyérmezői táborba, ahol a Ludovika Akadémia gyakorlatát tekintették meg. Július 31-én Horthy Miklós, Magyarország kormányzója előtt tisztelegtek Gödöllőn. Az eseményről a *Prágai Magyar Hírlap* és a *Nemzeti Ujság* is tudósított. Második alkalommal 1933. augusztus 2–15. között a Gödöllőn megrendezett IV. Cserkész Világtalálkozóra érkeztek. Az iskola értesítőjébe Mathia Károly *Olaszországi naplóm* címmel írt egy rendkívül olvasmányos beszámolót az utazásról, megemlíti az utazás állomásait, a meleg fogadtatást, amelyben az olaszok részesítették a magyar delegációt. A magyar növendékek ének- és zenekara a vendéglátók

iránti figyelmességéből olasz indulókat játszott és énekelt, a hatalmas siker Mathia Károly érdeme volt. Szeptember 9-én a Campo Duxon Mussolini elé járultak, aki köszöntötte őket:

„Elvárom tőletek, magyar növendékek, hogyha majd hazamentek, társaitoknak és otthonmaradt testvéreiteknek is elmondjátok, amit ma láttatok és hallottatok. Az a barátság, amit én és az egész olasz nemzet a szerencsétlen Magyarország iránt érez, nem üres formalitás, hanem élő valóság.”

Másnap pápai audiencián vettek részt, a Szentatya beszédet intézett a növendékekhez, és megáldotta a Szűz Mária-s lobogót. Szepesvári Béla, egykori községi tanítványa is részletesen leírja háborús naplójában az olaszországi út eseményeit, XI. Pius pápa üdvözlőbeszédét a könyvében.

„Szeretettel köszöntjük magyar fiainkat. Ez a szeretetünk nem mai keletű. Első és tartós köteléke akkor fonódott, amikor történelmetek első nagy fia, Szent István király kapcsolta be nemzetét Krisztus anyaszentegyházába [...]. Szerezzetek magatoknak tudományt, műveljétek ki értelmeteket, hogy tanult férfiak legyenek belőletek. De ugyanakkor ne feledkeztek meg arról, hogy a férfit nem értelmi fölénye teszi férfivá, hanem a szív erényei.”

Az 1934–1935-ös tanévben, a Rákóczi-év kapcsán – a fejedelem halálának 200. évfordulójára emlékezve – az intézeti önképzőkör, ezen belül a Mathia Károly vezette irodalmi, tudományos, zene- és énekszakosztály is megemlékezett a fejedelemről.

Lászay János, az 1942. június 18-án avatott híradó hadnagy *Elvágólag* című könyvében állít emléket Mathia Károlynak.

„A Tanár úr, nagy humanista, magyar irodalomtörténetet tanított, és zenei zsenialitásával meghatározta az egész iskola, később a Ludovika Akadémia jellegét. Kiváló szimfonikus zenekara és énekkara minden ünnepély alapját képezte. [...] a zenekarból összeállított fúvós menetzenekar ugyancsak a díszkivonulások fényét emelte. Vasárnaponként térzenét adtak, és menetgyakorlatot végeztek a főépület előtti sétányokon.”

Az 1940. július 4-én gyalogos hadnaggyá avatott Szepesvári Béla így emlékszik vissza Mathia Károlyra:

„kitűnt gyakorlati sokoldalúságával is, kitűnően sielt, motorozott (versenyszerűen is), vezetőként részt vett a cserkészmozgalomban. Egy csapásra ő lett az intézet polihisztorja. Kiváló, kimagasló egyéniségű, széles műveltségű, modern gondolkodású nevelőtanár lett,

akinek egyénisége rányomta bélyegét az egész intézet életére. [...] Az általa megalakított 90 fős vegyes énekkarban először szoprán, majd alt hanggal énekeltem, a fénykorában 40 tagú szimfonikus zenekarban pedig I. hegedűsként szerepeltem.”

1931. november 1-jén 1926. szeptember 1-jei ranggal a IX. rangosztályban altanárrá, 1938. május 1-jén főtanárrá nevezték ki. 1942. szeptember 1-jén őrnaggyá, 1944. július 1-jén alezredessé léptették elő Mathia Károlyt a személyügyi anyaggyűjtője szerint.

Azt vallotta, hogy a Kőszegen eltöltött tizennégy esztendő életének legszebb, legnyugodtabb korszaka volt.

A Ludovika Akadémián

1938. augusztus 1-jével Mathia Károly áthelyezték a Ludovika Akadémia I. főcsoport létszám feletti állományába tanárnak. A Ludovika Akadémia főtanáráként dolgozott, katonai ügyvitelt, nyelveket és tereptant tanított. Ő volt az akadémia szimfonikus zenekarának karmestere.

Az 1919-ben vitéz dombóvári Révy Kálmán akadémiaparancsnok által alapított Levente-kör 1940-ben vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc akadémiaparancsnok szándékának megfelelően felvette a Zrínyi-kör nevet, a korábban *Ludovikás Levente* kiadvány neve is megváltozott, *Ludovikás Évkönyvre*. A Levente-kör rendeltetése már az alapításkor is az akadémikusok önképzésének előmozdítása, keresztény, magyar szellemben való irányítása és a jellemképzés elősegítése volt. A Zrínyi-kör ezeket a hagyományokat vitte tovább, célja önkéntes alapon, a katonai kiképzéseken kívül az akadémikusok egyéniségének megfelelő, különleges képességeik szerint örömet nyújtó foglalkozások üzése volt.

Mathia Károly a Zrínyi-kör tanárútkaraként színt és életet vitt a Zrínyi-kör munkájába, feladata a *Ludovikás Évkönyvek* összeállítása és szerkesztése volt, ő írta az összefoglaló jelentéseket az adott évben elvégzett tevékenységről. Jó példát mutatott az akadémikusoknak azzal, hogy számos cikk, beszámoló és írás szerzője volt. Megemlékezett a három katonai akadémia részvételéről az 1938. november 11-i kassai és az 1940. szeptember 15-i kolozsvári bevonuláson. A *Ludovikás Évkönyv* Krónika rovata az akadémiai élet kimagaslóbb eseményeit elevenítette fel. A Hőseink rovatban a hősi halált halt és eltávozott egykori ludovikás tisztekről, akadémikusokról emlékezett meg Mathia Károly. A Zrínyi-kör irodalmi, valamint ének- és zenecsoportjának vezetőtanára volt. Az 1942–1943-as tanévi Zrínyi-kör tevékenységéről szóló beszámolója alapján

a legnépszerűbb és legnépesebb ének- és zenecsoporthoz 204, az irodalmi csoportnak 56 tagja volt. A Zrínyi-kör irodalmi és ének-zene csoportjának tagjai előadóként a Borbála-ünnepségek, a magyar szabadságünnepek és díszgyűlések rendszeres résztvevői voltak. Az akadémia ünnepélyein és istentiszteletein a római katolikus kápolnában az énekkar a bal oldali, a zenekar a jobb oldali karzaton foglalt helyet. Mathia Károly karmesteri tevékenységének csúcspontja Beethoven V. szimfóniájának és Haydn búcsúszimfóniájának megszólaltatása volt az akadémiai zenekarral. Az akadémia szimfonikus zenekara 1941–1942-ben számos rendezvényen vett részt a Budapesti Hangverseny Zenekar Beethoven-hangversenyein, a Berlioz-esten, a Beethoven–Rossini-esten a Pesti Vigadóban.

Az énekkar Mathia Károly vezetésével az egyházi és a világi énekek, a katonadalok, katonaindulók területén figyelemre méltó munkásságot fejtett ki. Az akadémikus énekkar a Magyar Vöröskereszt honvéd kívánsághangversenyein, közreműködött az országos Nemzetvédelmi Bizottság ünnepélyén, és lemezfelvételt készített a Rádióban. Fontosak voltak a magyar népdalok, az akadémia népdalmenetelői rendszeresen szerepeltek a repertoárban. A *104 magyar katonadal* című gyűjteményben, amelyet a honvédtisztképző és nevelőintézetekben tansegédletként rendszeresítettek, az összes ludovikás népdalmenetelő is szerepelt. A *Ludovikás Évkönyv*ben jelentek meg Mathia Károly népdalfeldolgozáson alapuló menetelői. A *Horthy Miklós, sejt, haj* az akadémikus zászlóalj menetelője, a *Nincs szebb virág* a 3. akadémikus lövészszázad menetelője, az *Édesanyám rózsafája* a ludovikás menetelő, valamint a *Sírhat az a kislány*, amely a légvédelmi üteg menetelője volt. Mathia Károly komponálta a Szent László- és Szent Borbála-himnusz is.

Az irodalmi csoport akadémikusainak tanulmányai, elbeszélései és költeményei rendszeresen jelentek meg a *Magyar Katonaiújság* képes hetilapban. Megvitatták a színház, a film és a magyar művelődés időszerű kérdéseit, a katonaszemély és a hivatástudat megjelenítését a magyar irodalomban.

Mathia Károly a nevelést és az oktatást tekintette hivatásának. A katonapedagógia egyik legnagyobb feladatának a jellemnevelést tartotta, azt vallotta, hogy az iskola falai között olyan ifjakat kell nevelni, akik gerincesek, őszinték, egyenes gondolkodásúak, szerények, önzetlenségűek, udvariasak és igazmondók. Ezen tulajdonságok kifejlesztésében az ének- és zenekari kultúrát, valamint az irodalmat kiváló eszköznek tekintette. Véleménye szerint a fegyelmesség és jellemre épülő katonai nevelés célkitűzése: a fegyelmesség (erkölcsi erő), kifogástalan gondolkodású úriember (feddhetetlen gondolkodás) és a hazafias szellemtől áthatott honvédő magyar katonai értékek meghatározó fontosságúak

a katonatiszti jellem kialakításában. Az akadémikusokra Mathia Károly pedagógiai gyakorlata nagy hatással volt.

A Ludovika Akadémián a magyar haderő kiváló tisztjei oktattak, nagy részük harctéri tapasztalatokkal és csapatszolgálattal is rendelkezett. Mathia Károly a Ludovikán meghatározó tanáregyéniség és személyiség volt, tudása, szakmaisága, embersége nagyban hozzájárult a tisztképzés oktató, nevelő és szocializációs feladataihoz. Olyan művelt tiszteket nevelt, akikben erősítette a nemzeti érzést, a hazafiasságot, a hagyományörzés és a hagyományok továbbvitele fontosságát. Az 1930-as években a Ludovika akadémiai nevelés legfontosabb szempontja az volt, hogy az akadémikusokból a magyar királyi Honvédségnek és a magyar hazának önfeláldozó, kötelességtudó, elkötelezett magyar tiszteket neveljenek. Az értékrendben meghatározó szerepet töltött be a trianoni békediktátum igazságtalansága miatti reváns szükségessége. Kiemelt fontosságú volt a hit és a vallás, a Legfőbb Hadúr és a nemzet iránti tisztelet és kötelesség. A becsület, a bajtársiasság, a bátorság, a kötelességérzet, a kitarás, az engedelmesség és az önfeláldozás fontos értékek voltak.

Sokoldalú egyéniség volt Mathia Károly, természetjáró, aki nyári szabadsága idején honismereti kirándulásokra vitte tanítványait. Az akadémián kerékpár- és síkiképzést is vezetett. Az akadémia síkiképzéseiről rendszeresen tudósított a *Ludovikás Évkönyvek*ben. Beszámolója jelent meg az 1942. február 1–17. között Volócon (ma Volovec, Kárpátalja, Munkácsi járás), valamint az 1943. január 9–24. között a tiszaborkúti (ma Kvaszi, Kárpátalja, Rahói járás) Mencsulon, az Északkeleti-Kárpátokban végrehajtott akadémiai síkiképzésről. Élvezetesen írt az első héten végrehajtott bemelegítő gyakorlatokról, a „mazsolákról” (kezdők), a haladókról és a versenyzőkről, a második héten teljes menetfelszerelésben végrehajtott síjáró-gyakorlatokról és az azt követő hírvívőversenyről. Az 1942. februári volóci kihelyezés záróakkordja a történelmi nevezetességű Vereckei-hágó és az ezredévi emlékoszlop meglátogatása volt.

Mathia Károly volt a Ludovika Akadémia múzeumőre. A múzeumot a Ludovika múltja iránti tisztelet, az akadémia történelmi hagyományainak megőrkötése és őrzése érdekében Révy Kálmán akadémiaparancsnok kezdeményezésére hozták létre az 1924–1925-ös tanévben. Mathia Károly a *Ludovikás Évkönyv* Múzeum rovatában rendszeresen tudósított a múzeum gyarapodásáról, amely az akadémia történetével kapcsolatos emlékeket gyűjtötte. Az amerikai hadifogságból hazatérő Mathia Károly első útja a Ludovika Akadémia épületéhez vezetett, ahol döbbenetesen látta, hogy a műtárgyak jelentős része eltűnt, a múzeumot feldúlták, és az értékes iratokat szétépték. 1947-ben

a köz- és magángyűjteményekből elhurcolt művészeti alkotások ügyeivel kapcsolatban a miniszteri biztos 178/1947. számú, a Ludovika Akadémia parancsnokságának szóló átiratában az alábbi feladatszabás szerepelt:

„Az elmúlt háború alatt és azóta elhurcolt, elveszett, avagy megsemmisült köz- vagy magán tulajdonban lévő képzőművészeti alkotások (festmény, szobor, rajz, miniatűr, vagy unikum számba menő rézkarc és metszet) számbavételével bízattam meg [...] Felkérem tehát a címet, hogy a tulajdonában volt elhurcolt, elveszett vagy megsemmisült műtárgyait hozzám írásban bejelenteni sziveskedjék.”

A miniszteri biztosnak részletes feljegyzést készített 1947. május 31-én, amelyben felsorolta az akadémia festményeit, szobrait és műtárgyait, többek között egykor a díszteremben található, az akadémia történetében szerepet játszó történelmi alakok: I Ferenc József, József nádor, József Károly Lajos királyi herceg, Mária Ludovika királyné, I. Ferenc, Augusztina királyi hercegné, IV. Károly és Horthy Miklós életnagyságú olajfestményeit. A római katolikus kápolnában is felmérte a károk, az oltár mögötti, a Magyarok Nagyasszonyát, Szent Istvánt és Szent Lászlót ábrázoló üvegfestmények, valamint Révay Kálmán egykori huszárakadémikus Szent Borbála- és Szent György-festményei tüntek el.

Katonai pályafutása során az akadémikusok/tisztnövendékek nevelése érdekében kifejtett kimagasló teljesítménye elismeréseként számos dicséretben és kitüntetésben részesült. Mathia Károlyt a honvédelmi miniszter 1936. november hó 25-én kelt 32.213/eln.8.-1936. számú rendeletével „A tisztsarjadék nevelése terén kifejtett kiváló és eredményes teljesítményéért” okirati dicséző elismerésben részesítette. Magyarország kormányzója 1937. november 26-án a Kormányzói Dicséző Elismerés látható jelét képező Magyar Koronás Bronzérmet, a Signum Laudist adományozta neki. XI. Pius pápa 1939. február 2-án az „egyházi ének és zene művelése terén szerzett kiváló érdemei elismeréséül” a Pro Ecclesia et Pontifice (az Egyházért és a pápáért) érdemkeresztet adományozta Mathia Károlynak.

1944 őszén a Ludovika Akadémiával áttelepült előbb Körمندre, majd a december 30-án kelt rendelet alapján a németországi Tirschenreuthba, ahova az édesanyja is vele tartott. 1945. április 21-én Németországban amerikai hadifogságba esett. A franciaországi hadifogolytáborokban – Romilly-sur-Seine és Mailly-le-Camp – 1946. március 8-áig tartották fogva. A hadifogolytáborban kiváló nyelvtudása miatt tolmásként és írnokként dolgozott, szabadegyetemet szervezett. Fogolytársai közül többen is feljegyezték, milyen méltósággal viselte a hadifogság körülményeit (idézi: Nemes Ödön).

„Mai helyzetünkben nincs más teendők egyelőre, mint alázatos és bűnbánó lélekkel fejet hajtani nagy szellemeink világos meglátásai előtt és az ismét ránkzúdult nagy történelmi tragédia katarziséban acéllá keményedve várni az új felvonulás kezdetét jelentő isteni intést. Ennek nyomán áldozatos szívvel felkészülni a magyar szellem és közizlés megújulásának boldog tünneperé.”

Az újrakezdés éve a háború után

1946. március 8-án szabadult a hadifogságból, majd zárt szállítmánnyal Komáromba érkezett. Itthon szegénység várta, mert az ostrom alatt a család minden vagyona elpusztult. Kezdetben a hadifogolykonyhán étkezett.

1946. október 22-én a HM állandó igazolóbizottsága előtt – 916/ig. biz. 1946. szám alatt – az igazolása megtörtént. 1946. október 23-án kelt 27.223/el. szü.-1946. számú HM rendelet szerint az 1. számú bizottság mint nélkülözhetőt ellátási igényei meghagyása mellett végelbánás alá vonta, nyugdíjat azonban nem kapott.

Mathia Károly az elbocsátása után különféle egyházi kórusokban énekelt és orgonált. A Maklári Lajos által alapított Kalazancius Kórusnak hosszú éveken át kórustagja, orgonistája, zeneszerzője, szellemi és zenei támogatója is volt. Már 1945 előtt, a hivatásos katonai szolgálata során is írt népdalfeldolgozásokat, katonai menetelőket és egyéb zeneműveket a kőszegi Hunyadi János katonai reáliskolai nevelőintézet növendékei és a Ludovika Akadémia akadémikusai számára.

A hadifogságból hazatérve az újpesti Standard gyár iskolájában dolgozott, majd 1947 elejétől a piaristák Magyar Kegyes Tanítórend Budapesti Általános Iskolájában és Gimnáziumában tanított magyart, latint, történelmet, angolt, illetve vezette a tanintézmény zenekarát. Ez a nagy tudású reneszánsz ember a szerzetesi iskolák államosítása után haláláig a Munkaerő Tartalék Hivatal (MTH) 18. számú Ipari Tanuló Intézetében magyar irodalmat és történelmet tanított. Az ott eltöltött évek alatt az MTH keretében tanári továbbképzési (politikai és szakmai) tanfolyamokon vett részt 1951 és 1955 augusztusában. Tanítványait itt is lenyűgözte az átlagot jóval meghaladó tudásával és előadásaival, élete és magatartása is követendő példa volt a számukra.

A zenetudós – zeneszerző

Mathia életét végigkísérte a népdalgyűjtés és a zeneszerzés. Már az 1920-as évek közepétől népzenei, népdalokat és népszokásokat gyűjtött a trianoni Magyarországon területén. Fontosabbá vált a magyar zenei életben, hogy az ifjúság az idegenből átvett dalok helyett egyre több magyar dalt énekeljen. A Kodály Zoltán előszavával megjelent *101 magyar népdal* című kötet is ezt a célt szolgálta.

Mathia zeneszerzőként főleg kórusműveket, kantátákat, himnuszokat, zenekari műveket, fegyvernemi menetelőket komponált, a leggyakrabban népzenei alagra. Több gyűjteménye jelent meg, 1940-ben a *Hajrá honvéd – Erdélyért! Erdélyi vonatkozású dalok gyűjteménye a magyar katonaszellem szolgálatára*, 1941-ben a Magyar Népművelők Társasága kiadta a *Horthy dalokat*, amelyet többek között Volly Istvánnal együtt szerkesztett. 1941-ben és 1942-ben jelent meg a *104 magyar katonadal* című kötete. A többszöri kiadást megélt *A Magyar Cserkész könyvei* 116–117. számát, a *101 magyar népdal* című kiadványt Bárdos Lajossal és Karácsony Sándorral együtt szerkesztette Mathia Károly. Kodály Zoltán a kötethez írt előszavában a magyar népdal fontosságáról írt:

„Énekelje a magyar fiú idegen népek dalait, énekelje a maguk nyelvén. Így ismeri meg belőlük a népeket, így tanulja meg jobban a nyelvüket, amire eléggé nem igyekezhet. De előbb magunkat ismerjük meg, hogy el ne tévedjünk a világ rengetegében. Ha házat akarunk építeni, hogy ne ártson neki »szakadó eső, árvíz és fuvó szél«, közziklára kell raknunk, nem homokra. A mi közziklánk más nem lehet, mint az ősi magyar dal.”

Ez a kötet a későbbiekben az úgynevezett *Virágos sorozat* (*Nefelejcs, Gyönyvirág, Muskátlí, Rozmaring, Rózsa, Százszorszép, Tulipán, Viola*) kiadását inspirálta. Ebben a sorozatban jelent meg a *Nefelejcs* kötet, amely Mathia Károly saját gyűjtéséből 98 magyar népdalt tartalmazott.

1948-ban a magyar forradalom és szabadságharc népdalgyűjteményét szerkesztette Mathia Károly *Negyvennyolcas dallamok* címmel, megjelentette a *104 magyar népdal-induló. Menetelő dalok honvédeink, ifjúsági egyesületeink és mindenki számára* gyűjteményt. Az előszóban a következőket írta:

„Talál köztöttük az olvasó olyanokat, amelyekből régmúlt történelmi idők hűvös lehelete árad, olyanokat, amelyekből az apái átélte első világháború szele zúg, végül olyanokat is, melyek már a saját életének emlékei közé tartoznak – de mindegyikből az örökkévaló nemzetet alkotó nép szól hozzá elmondhatatlanul mély bánatával, szíveket újító friss humorával, dalokba rejtett valóságérzékével.”

1953-ban a Kodály Zoltán által vezetett Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató Csoport tudományos munkatársa lett. Mathia Károly több mint hetven kórusművet komponált, amelyek kéziratban, hosszú évtizedekig feledésre ítéelve heverték. 2016-ban Borián Tibor, a Sík Sándor Kamarakórus karnagya a Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltárában elhelyezett zenei hagyatékából 73 világi és egyházi kórusművet jelentetett meg *Nézz fel a kékbe* címmel.

Az utolsó évek

1958-ban a felülvizsgálati bizottság rendfokozatának meghagyását javasolta. Az összefoglaló véleményben az alábbiakat írták róla:

„Pártnak nem volt és jelenleg sem tagja. Tudományos Akadémián mint tud. munkatárs dolgozik. Az Akadémia véleményezése alapján a magatartása az ellenforradalom alatt minden tekintetbe (sic!) kifogástalan volt. A M. Népköztársaság hű dolgozójának bizonyult, semiféle (sic!) ellenforradalmi tevékenységet nem fejtett ki.”

Apja 1933. január 20-án bekövetkezett halála után együtt élt az édesanyjával, aki még idősen és betegen is gondoskodott róla. Ő volt a legfőbb bátorítója és kritikusja, minden ügyében bölcs tanácsadója. 1956 májusában meghalt az édesanyja, ez nagyon megviselte, az egyébként is csendes, visszahúzódó Mathia Károly kevés rokonával, nővére Budapesten lakó lányaival és az egyik nagynénjével tartott kapcsolatot. Egész életében nőtlen maradt.

Keresztény elkötelezettsége miatt rendszeresen zaklatták az Államvédelmi Hatóság emberei. 1961. február 7-én a Regnum Marianum és más egyházi csoportok elleni nagyszabású eljárás keretében a politikai rendőrség házkutatást tartott a lakásán. A házkutatás során készült jegyzőkönyv tanúsága szerint lefoglalták a kéziratait és a jegyzeteit, többek között az 1877. évi *Ludovika Akadémia Közlönyét*, a *Zászlónk* folyóirat (a Regnum Marianum havonta megjelent újságja) tizenegy példányát, Bangha Béla két könyvét, valamint a takarékbetétkönyveit. Háború előtti, cserkészettel kapcsolatos kiadványokat is elkoboztak tőle, többek között a *Magyar Cserkész* újság két bekötött évfolyamát. Bár nem indult ellene eljárás, de a házkutatás nagyon megviselte, pár hónappal később agydaganatot diagnosztizáltak nála.

1961. július 1-jén a Szent János Kórházba került, ahol július 19-én halt meg, mindössze 59 esztendő volt. Százak kísérték el utolsó útjára, síremléke a Farkasréti temetőben a 35. parcellában található (35-1-1-71/72).

Temetésén Zsolnay Ágostonné, tanártársa így búcsúzott tőle:

„Aki környezetben élt, jobb lett és boldogabb, mert jókedveddel és derűlátással mindig vigaszt nyújtottál az arra rászorulóknak. Mindenkiben a jót láttad meg, s emberi gyarlóságait meleg szeretettel igyekeztél megérteni vagy szépíteni. Igazi, melegszívű pedagógus voltál, aki sohasem a magad szempontjaid nézted, hanem a gyerekéit, s minden tudással – áldozatoktól sem riadva vissza – alakítottad a jövő generációt becsületes, kötelességteljesítő, hazaszerető emberekké.”

Az egykori tanítványok zarándokhelye lett a temetőben található sírja, tisztelettel adóztak az emlékének, amely bennük élt tovább. A Farkasréti temetőben található síremléket szüleinek emeltette 1959-ben, a művészi tervezés és a gipszmintha elkészítése Kúnvári Lilla szobrász, éremművész érdeme, a megmintázás Titonelli Zoltán kőszobrász, kőfaragó munkája volt.

A nagykanizsai Piarista Gimnázium a hírnevet szerzett diákok között számon tartja Mathia Károlyt is. Az iskola vegyeskara megbecsülése jeléül 1998-ban Mathia Károly nevét vette fel. Születésének 113. évfordulóján a budapesti lakóháza falán, ahol 1946-tól a haláláig élt (XI. kerület, Fehérvári út 23.), 2015. január 16-án a kerületi önkormányzat emléktáblát avatott. A család, az egykori tanítványai és tisztelői is részt vettek a rendezvényen. Az emléktábla-avatásra az unokahúga, Barcza Tiborné Abay Gerda és családja a Petit Real Kiadó segítségével újra kiadta az *Éneklő sziget* című, Mathia Károly szerkesztésében 1950-ben megjelent, később bezúzott angol–magyar nyelvű daloskönyvet. Ezzel tisztelgetek neki és mesterének, Kodály Zoltánnak. A rendezvényen közreműködött a Lágymányosi Bárdos Lajos Két Tanítási Nyelvű Általános Iskola és Gimnázium énekkara. Mathia Károlyról Szakály Sándor professzor és az unokahúga is megemlékezett.

Zárszó

A tanáregyéniségek döntő módon befolyásolják a tanítványok életét és pályaválasztását. A kőszegi Hunyadi Mátvás reáliskolai nevelőintézet növendékei/cögerei (a német Zögling, növendék szóból ered), a Ludovika Akadémia akadémikusai és az ott végzett tisztek Mathia Károly nevét említették, aki fontos és meghatározó szerepet töltött be az életükben, a nevelőintézetben, az akadémián, a hadifogságban és az 1945 utáni magyar valóságban is.

A jó tanár az, aki elég bátor ahhoz, hogy megoldja a megoldhatót, elég okos, hogy ne akarja megoldani a megoldhatatlant, és elég bölcs, hogy a kettőt meg tudja különböztetni egymástól. Ilyen volt Mathia Károly is, aki szerette a tanítványait, tisztelte a hallgatók kíváncsiságát, intelligenciáját, önálló gondolkodását. A képességük és a tudásuk kamatoztatására sarkallta őket, hagyta őket szabadon fejlődni, segítette az egyéni, elkötelezett személyiségük kialakulását. Bátorította és támogatta a különleges képességekkel megáldott hallgatókat, akik az akadémián eltöltött évek alatt új, magasabb szintű szakmai és tudományos ismereteket szereztek, az elmélyedés azonban nem csupán a vizsgákra történő felkészülésre korlátozódott, hanem önképzéssel szereztek még több ismeretet és gyakorlatot. Mathia Károly mind a cögereket, mind az akadémikusokat segítette a képességeik mind teljesebb kibontakoztatásában.

Mathia Károly szerény, halk szavú, vallásos, zárkózott egyéniség volt. Egykori tanítványai kivétel nélkül tisztelettel és szeretettel emlékeztek meg róla. Nemes Ödön, az 1942. június 18-án avatott magyar királyi hadnagy így ír róla:

„Szigorú volt, mint tanár megkövetelte a fegyelmet, mint pedagógus a hangvételéből kiérződő mélyen meghúzódo emberi melegsége. Magas humánus műveltsége, szaktárgyainak legmagasabb fokú tudása, népzene kutatói, ének- és zenekarvezetői képzettsége alapján igazi polihisztor volt, aki a tanítás során a katonai tárgyak mellett pótolta azt a hiányt, ami a katonai tantervben nem szerepelt. Egyénisége besugározta a növendékek életét.”

Az 1944. augusztus 20-án hegyivadászként avatott Ruttkay Arnold az *Én* című könyvében is szeretettel emlékezik meg róla: „Tanáraink közül óriásként emelkedik ki Dr. Mathia Károly alakja. Életének teljén 42 éves korában ismertük meg, amikor a Ludovikára kerültünk. Sokoldalú tudásánál, csak szerénysége volt nagyobb.” Budapesti lakása már a Ludovika Akadémiára helyezése utáni években és a hadifogság után is a tanítványai zárandokhelye volt.

Mathia Károlynak jelentős szerepe volt nemcsak a modern katonaeszmény, hanem az új, művelt katonatiszt típusának kialakításában is. Emberség, tisztesség,

hit, fegyelem, szolgálat, a művészet, a zene és az oktatás iránti alázat voltak a vezérlő elvei. Példakép, erkölcsi iránytű volt Mathia Károly a tanártársai és a tanítványai számára is, akik az egyik legkiválóbb katonapedagógusnak tartották.

Irodalom

- Barczáné Abay Gerda: *Át- és átvjárta az élet. Ötven éve halt meg Mathia Károly. Új Ember Magyarország Katolikus Hetilapja*, 2011. augusztus 21.
- Bárdos Lajos – Karácsony Sándor – Mathia Károly (szerk.): *101 magyar népdal*. Budapest, Magyar Cserkészszövetség, 1941.
- Dr. Mathia Károly Személyügyi anyaggyűjtője. HM HIM Központi Irattár. 180/2382. sz. okmánygyűjtő
- Értesítő a Kegyes Tanítórendiek vezetése alatt álló Nagykanizsai Katolikus Főgimnáziumról az 1916–1917. tanévben*. Nagykanizsa, 1917.
- Értesítő a Kegyes Tanítórendiek vezetése alatt álló Nagykanizsai Katolikus Főgimnáziumról az 1917–1918. tanévben*. Nagykanizsa, 1918.
- Kalavszky Györgyi: *Ludovika-album. A magyar királyi honvéd Ludovika Akadémia története (1808–1944)*. Budapest, Libra Kiadó, 1992.
- Káplán György – Ráskay Pál (szerk.): *A m. kir. honvéd „Ludovika” Akadémia 1941. augusztus 20-án felavatott évfolyamának emlékkönyve*. Budapest, magánkiadás, 1991.
- Kedden érkeznek a fővárosba az avangárdisták. *Nemzeti Ujság*, 14. (1932), 164. 5.
- A kőszegi m. kir. Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet Értesítője 1933/1934*. Szombathely, 1934.
- A kőszegi m. kir. Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet Értesítője 1935/1936*. Szombathely, 1936.
- A kőszegi m. kir. Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet Értesítője 1936/1937*. Szombathely, 1937.
- Kunics Zsuzsa: *Mathea Károly (1861–1933), az ismert – ismeretlen kanizsai fényképész. Thúry György Múzeum*, 2020. június 25. Online: <https://tgyim.hu/index.php/blog/643-mathea-karoly-1861-1933-az-ismert-ismeretlen-kanizsai-fenykepesz>
- Lászay János: *Elvágólag*. Budapest, magánkiadás, 2008.
- Maklári Lajos: Emlékezés Dr. Mathia Károlyra (1902. február 13. – 1961. július 19.). In *Mathia Károly: „Nézz fel a kékbe”*. Kórusművek. Összeállította: Borián Tibor. Budapest, Károly Design Stúdió, 2016. 11–21.
- Mathia Károly: Olaszországi naplóm. In *A kőszegi m. kir. Hunyadi Mátyás reáliskolai nevelőintézet Értesítője 1933–34. iskolai év*. Kőszeg, 1934. 11–20.

- Mathia Károly: Katonás nevelés – jellemnevelés. In *A kőszegi m. kir. „Hunyadi Mátyás” reáliskolai nevelőintézet Értesítője 1935–36. iskolai év.* Mindszent, 1936. 8–14.
- Mathia Károly: *Hajrá honvéd – Erdélyért! Erdélyi vonatkozású dalok gyűjteménye a magyar katonaszellem szolgálatára.* Budapest, Vitéz Rend Zrínyi Csoportja, 1940.
- Mathia Károly: A „Ludovika” Akadémia sígyakorló-csoportja Volócon. 1942. február 1–17. *Ludovikás Évkönyv*, 1942a. 29–33.
- Mathia Károly: *104 magyar katonadal.* Budapest, Magyar Kórus, 1942b.
- Mathia Károly: A „Ludovika” Akadémia sígyakorló-csoportja. A Tiszaborkút-i Mencsulon 1943. január 9–24. *Ludovikás Évkönyv*, 1943. 29–32.
- Mathia Károly: *Negyvennyolcas dallamok. 48 dal a szabadságharc korából.* Budapest, Magyar Kórus, 1948a.
- Mathia Károly: *104 magyar népdal-induló. Menetelő dalok honvédeink, ifjusági egyesületeink és mindenki számára.* Budapest, Magyar Kórus, 1948b.
- Mathia Károly: *Nefelejcs. 98 magyar népdal.* Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1955.
- Mathia Károly: *Éneklő sziget. 46 angol népdal.* Kétnyelvű kiadás. Budapest, Petit Real Könyvkiadó, 2002.
- Mathia Károly: „Nézz fel a kékbe”. *Kórusművek.* Összeállította: Borián Tibor. Budapest, Copy Károly Design Studio, 2016.
- Megérkeztek az olasz avantgardisták Magyarországra. Mussolini két fia is köztük van. *A Prágai Magyar Hirlap*, 11. (1932), 165. 1.
- Nemes Ödön: Dr. Mathia Károly alezredes. In Rada Tibor: *A Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. II. kötet. Calgary–Budapest, Gálos Nyomdász – Magyar Történelmi Társulat, 2001. 948–949.
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. I. kötet. Calgary–Budapest, Gálos Nyomdász – Magyar Történelmi Társulat, 1998.
- Rada Tibor: *A Magyar Királyi honvéd Ludovika Akadémia és a testvérintézetek összefoglalt története (1830–1945)*. II. kötet. Calgary–Budapest, Gálos Nyomdász – Magyar Történelmi Társulat, 2001.
- Ráskay Pál: Dr. Mathia Károly. In Káplán György – Ráskay Pál (szerk.): *A m. kir. honvéd „Ludovika” Akadémia 1941. augusztus 20-án felavatott évfolyamának emlékkönyve.* Budapest, magánkiadás, 1991. 30–31.
- Ráskay Pál – Szabó Zoltán: *A Kőszegi „hunyadi Mátyás” katonaiskola története 1856–1918–1945.* Budapest, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 1995.
- Siposné Kecskeméthy Klára: A hazáért mindhalálig – vitéz Szepesvári Béla háborús naplója. *Sereg Szemle*, 10. (2012), 1. 151–164.

- Siposné Kecskeméthy Klára: Honvédtisztképzés a Ludovika Akadémián. In Anka László et al. (szerk.): *Historia est lux veritatis. Szakály Sándor köszöntése 60. születésnapján*. I. kötet. Budapest, Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló, 2016. 123–133.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika*. Budapest, HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2013a.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: Dr. Mathia Károly, a katonai nevelőtanár, a zenetudós, a „reneszánsz ember”, a polihisztor. Életrajzi vázlat. *Honvédségi Szemle*, 141. (2013b), 6. 98–107.
- Siposné Kecskeméthy Klára – B. Kalavszky Györgyi: *A Ludovika egykor és most*. Budapest, HM Zrínyi Nonprofit Kft., 2018.
- Só Bernát: *Én*. Toronto, Vörösváry Publishing Co. Ltd., 1997.
- Szakály Sándor: *A magyar katonai felső vezetés 1938–1945*. Budapest, Ister Kiadó, 2011.
- Széll Kálmán: „Különb embert, teljesebb magyart”. A kőszegi katonaiskoláról – történet és emlékezés I. rész. *Vasi Szemle*, 70. (2016), 5. 531–548.
- Szepesvári Béla: „A hazáért mindhalálig”. *Vitéz Szepesvári Béla ny. őrnagy háborús naplója*. Budapest, magánkiadás, 2006.
- Terbócs Attila: Mathia Károly centenáriuma. *Néprajzi Hírek*, 32. (2003), 1–2. 61–66.
- Volly István – Mathia Károly et al.: *Horthy dalok*. Budapest, Magyar Népművelők Társasága, 1941.